

Azt válaszolhatnád, hogy az ilyesmikért apád soha sem neheztelt meg; tudom, vele több ízben tettél így, de ha ezt is ártatlan tréfának találod, kimondom kereken, nagyon csalatkozol. Mert hidd el, ez nem egyéb, mint a mások jogainak kicsinylése; s ezt, nemhogy férjed, de még legutolsó szolgálád iránt sem szabad tanusitanod. Ha nevelésed helyes irányu lett volna: hibádat magad is belátnád.

— Ha nevelésem helyes irányu lett volna! — ismétlé Flóra remegő hangon s szikrázó szemekkel, — ugyan kérlek, magyarázd ki magadat érthetően.

— Jól van, hallgass ki. Ha valami gyermek nemcsak hazudik, hanem a mi még ennél is rosszabb, bűnét másra háritja, a tanító első ízben szigorúan megdorgálja; meglehet másodízben is, de már harmadízben hatályosabb gyógyszert alkalmaz. Lásd, te megszoktad ártatlan tréfáidat olybá venni, mintha azok lángeszéd fölvilanó ötletei lennének, ennél fogva én ezuttal beérem a figyelmeztetéssel. Kettőnk érdeke követeli, hogy most ne vonjam vissza nevemben hazudott izenetedet. Nem veszek részt a közestélyen, de ebből aztán természetesen következik az is, hogy azok az urak, kik komolyan elhitték, miszerint nekem a városon kívül dolgom akadt, ne tudhassák meg, hogy itthon, vagy a papa nyaralójában mulatoztam; ennél fogva én ma délutánra csakugyan eltávozom a városból.

— Elutazol?

— El.

— Ugy-e csak azért, hogy ezzel is boszants.

— Megmondtam az okát, azt hiszem, elég világosan.

— Ugyan hová méssz, ha szabad kérdeznem?

— Akárhová, talán Malmö-be vagy Röskilde-be.

— Én is veled megyek.

— Az már nem lenne illendő, hiszen meg vannak hiva barátaid, s apád ma estére vár.

— Ahá! kezdek már átlátni a szitán, de hamar találtál ürügyet, hogy egyedül mehess, talán valami hajdani imádoztatad szeretnéd meglátogatni?

— Ha csakugyan azt hiszed felőlem, meg sem érdelek, hogy e kérdésre válaszoljak. Elég az hozzá, ma délutánra elmegyek hazulról.

Erre aztán olyan jelenet következett be, mit részletezni fölösleges lenne. Flóra könyei záporoként eredtek meg, a néni pedig nekieresztették pergő nyelvöket, és csak úgy özönlött a célzás, szemrehányás. Hallottam ugyan mindent, de szándékosan hallatlanná tettem. Csakugyan elutaztam.

Este haza érkezvén, a házat üresen találtam. Elmult már éjfél is, de senki sem mutatkozott. Eljött a reggel és délelőtt, de egyetlen néni sem jelentkezett. Beköszöntött megint az est és el is bucsuzott, mégis magam jártam-keltem szépen butorozott szobáimban.

Reggelre kelve, kikocsiztam ipam nyaralójába. Itt is csaknem olyan üres volt minden, mint odahaza. A nők, kik rendszeren a ház előtti tornáczon varrogattak s beszélgettek, hihetőleg előlem vonultak földre. Csak inasom volt az egyetlen látható lény. Bús arcot vágva mondá: reá csak annyi van bizva, hogy jöttömet az öreg urnak bejelentse. Mindjárt beláttam, hogy vártak

s e meggyőződésemben még jobban megerősített az öreg urnak csaknem előre betanult beszéde. Miért ismétlem szóról-szóra, hiszen ugy is a kimeríthetlen tárgy újabb ismétlése volt: megbecsülhetetlen és soha sem méltányolható szerencsém, záradékul hozzá függesztvén a lelkész eme szavait: »Sulyos, rendkívül sulyos lesz rajtam a felelősség terhe, ha hibám miatt csak egyetlen egy köny is csordul ki szemeiből, és...« sat. Ezután sorba szedte bűneimet:

Először: Nem igaz-e, hogy mások füle hallatára goromba szavakkal támadtam meg szegény ifju nőmet, ki sohasem volt ilyen bánásmódhoz szokva?

Másodszor: Én őt, agyöngéden szerető apát gunyos és megvető modorban úgy tüntettem föl, mint valami elvtelen embert, ki leányát hazugságra s tévedésekre oktatta.

Harmadszor: A sértegető szavakkal be sem érve, világosan kijelentettem volna, hogy jövőre testi fenyték alkalmazásával fognam helyrehozni nőm elhanyagolt nevelését.

Negyedszer és utoljára: Határtalan szemérmelenségem odáig ragadott, hogy nőm és családja jelenlétében nyiltan bevallottam tilos viszonyaimat.

Az ítélet így hangzott: Tartozom magamat rögtön kitisztázni; nőmtől ünnepélyesen bocsánatot kérni, megfogadván, hogy ezentul jobban viselem magamat.

Ha e vádat s ítéletet az öreg ur irásba fogalmazva kézbesíti, mint valami ügyes ötlet fölött jó izüt nevetek, de az előszóval előadott komoly tanítás egészen más hatást tett rám.

Egy párszor szóhoz akartam jutni, de mindannyiszor dühösen közbevágtott: »Hadd beszéljem hát ki magamat!« Jól el lehetett készülvén a leczkzésre, egy betüt sem akart belőle szólni eresztetni.

Mikor nagysokára mégis elhallgatott s reám került a sor, őszintén előadtam az ügyállást. Fölvilágosításom egykissé enyhíté, de nem oszlatható el végképen az öreg ur dühét. Említé, hogy egy olyan finom lényvel másként kell bánni, hogy gyermeki ötletét tulságosan nagyra vettem, s bármily ügyesen védelmezem is magamat, csakugyan én vagyok a bűnös. Flóra nem érthetett engem félre, mert hiszen néneji is épen úgy értelmezték célzásaimat. Mivel azonban látja, hogy a szám az eszemnél elébb járt, igyekszik most az egyszer rávenni egyetlen leányát, hogy felejtse el s bocsássa meg ballépésemet. E szelid angyal erre is rááll, ha egy pár nyájas szót intézek hozzá.

Én is mindenre ráállottam; hibáját most az egyszer elnézem, remélve, hogy maga is be fogja ismerni, hogy még sem érdemeltem talán ilyen sérelmes vádat.

A kereszt-tűzbe vett öreg ez izenettel ment Flóráért; én pedig a kertben várokoztam rájok. Végre karonfogva vezette nőmet, utánok ünnepélyes körmenetben jött a hat néni. Ha Flóra érezte volna is magában, hogy ő voltaképen a hibás, ezt a világért sem vallotta volna be az előtte térden csuszó hat papnő jelenlétében; hiszen ugyis ezek sarkalták szüntelen jogai védelmére, most aztán rohammal törtettek előre, ohajtván látni, a mint én fejemet porral s hamuval behintve, bocsánatért esedezem.

Igy természetesen először is én nyujtottam békejobbot, a Flóra kezét pedig

atyus egész ünnepélyességgel helyezte az én kezembe.

— Papa azt akarja, hogy most az egyszer mindent feledjek el s mivel emlité, hogy ilyesmi többször nem fordul elő, nem bánom hát, legyen feledve minden sérelem.

Saját szavait idézem. Jósnoí kétértelműség. Magyarázhattuk erre is, arra is; de mivel nem akartam új háboruságot előidézni, bővebb fejtegetésbe nem bocsátkoztam. Aznap Flóra semmit sem lobbantott szememre; szándékosan került, hideg, tartózkodó volt irányomban, fejfájásról s bágyadtságról panaszkodott. Vacsora előtt hálósobájába vonult, elnézve, hogy egymagam menjek vissza a fővárosba, — bocsánat — egypár öreg néneje mégis rá adta fejét, hogy utitársaimul szegődjenek.

Néhány nappal ez esemény után kávéházban üldögéltem a lapok s egy csésze kávé kedves társaságában. A szomszéd-szobában a fővárosi kószahirekről folyt a beszéd; a nyitott ajtón keresztül mindent hallhattam, de csak akkor kezdtem igazában érdeklődni, mikor ipam tisztelt neve is előfordult. Az ujságba néztem, de a két egyéniség beszélgetését hallgattam. Ilyen párbeszéd jutott el hozzám:

— Ejnye, ejnye, hát odáig jutottak volna, hogy férje még tettelegesen is bánalmazta?

— Még nem, — válaszolt a másik, — mert apjához menekült. Tegnap többen csak azért kocikáztunk el az öreg ur nyaralója mellett, hogy a szép szalmaözveggyet szemügyre vegyük. Ott üldögélt magánosan a cserjésben, bús arcza rögtön elárulta lelke bánatát. Igazán gyönyörű egy nő! Előbb-utóbb az lesz a vége, nővérem azt is tudja, hogy már külön élnek, még pedig első forrásból jutott e hirhez, mert az egész rokonságnak legbizalmasabb varró-nője. Sajnálni való asszony, férje pedig kötözni való bolond! Milyen óriás vagyonna tett szert házassága által!

Kétségkívül én voltam itt a latban. A botrány tehát csakugyan a világ szájára került s nem akartam még nagyobbá tenni azzal, hogy közbeszólásom által az egyik hirkovácsot egy pár perczre elhallgatassam. Hogy a pletykát, a mennyire lehetőségemben áll, némileg elnémitsam, sietve hoztam haza nőmet s több nyilvános helyen jelentem meg vele. Megkettőztetvén gyöngédségemet, minden áron arra törekedtem, hogy a megrendült vonzalom közöttünk helyreálljon, de minden igyekezetem füstbe ment.

(Vége követc.)

A pest-lipótvárosi bazilika.

A kik Pestet ezelőtt husz-huszonöt évvel látták s ma látják viszont, sok ponton rá sem ismerhetnek. Szűk és görbe utcák széles, egyenesre mért boulevardokká kezdenek átalakulni: hosszú sora a hitvány, földszinti — félig föld alá sülyedt házikóknak eltűnt, s két-három-négy emeletes palotáknak adott helyet. A magyarutczára ki ismerne ma? az országutnak a muzeummal szembenes oldala egészen neki szépült; az aldunator elébe egy nagyszerű palota-sor húzódott s a korzó egyetlen a maga nemében Európa-szerte.

Egyben Pest még most is csak a régiben van s a jövőnek van föntartva, hogy változtasson rajta. Nincs egy nagyszerű, monumentális temploma. Az egyetemi s a plebáni templom, a ferencziek s a görögök templomai egykissé megesinosodtak, tornyaik valamivel több aranyozást kaptak; de Pestnek magához, s köz- és magán-palotához méltó temploma még

sincs. Esztergom, Kassa, Pécs, Eger, Szombathely püspöki székesegyházzal büszkélkednek, melyekben a régiség s az új művészet versenyez a magasztosságban. A kis Főth, a főváros közelében, egy vallásos és művészetkedvelő főúr áldozatából nagyszerű templommal csatja magához a kíváncsi idegent. Pestnek nincs egy bazilikája.

De lesz. A lipótvárosi bazilika, melynek kupolája egyszer már kimagaslott a város

szorított ki helyéből s végre egészen eltűnt a föld színéről. Az sem igen volt különb, mint a józsef-, vagy épen ferenczvárosi templom, mely utóbbit már (kápolnának is hitvány levén) szintén elkezdették mással váltani föl.

A lipótvárosi nagyszerű bazilikát 1851-ben kezdték meg, a váci-út felől. Tervét az öreg Hild készítette volt, a ki az egri székesegyházat, s többi között a czeplédi, bár szerényebb, de merész boltozatáról szintén nevezetes refor-

szeget-követ a szentélyben. De az építés lassan folyhatott, mert nem volt reá pénz. Évenként csak 20,000 forintot lehetett reászáni, pedig mi az ily óriási építkezéshez? A magyarországi főpapság nem igen erőltette meg magát az ország fővárosában építendő nagyszerű templom iránti áldozatkészségben; az adományok nem igen csorogtak, alig csöppentek, egészen csak a városra volt nehezdedve az építési költségek terhe, az pedig nem adhatott többet.

KELETIENDIAI KÉPEK: Amber völgye.

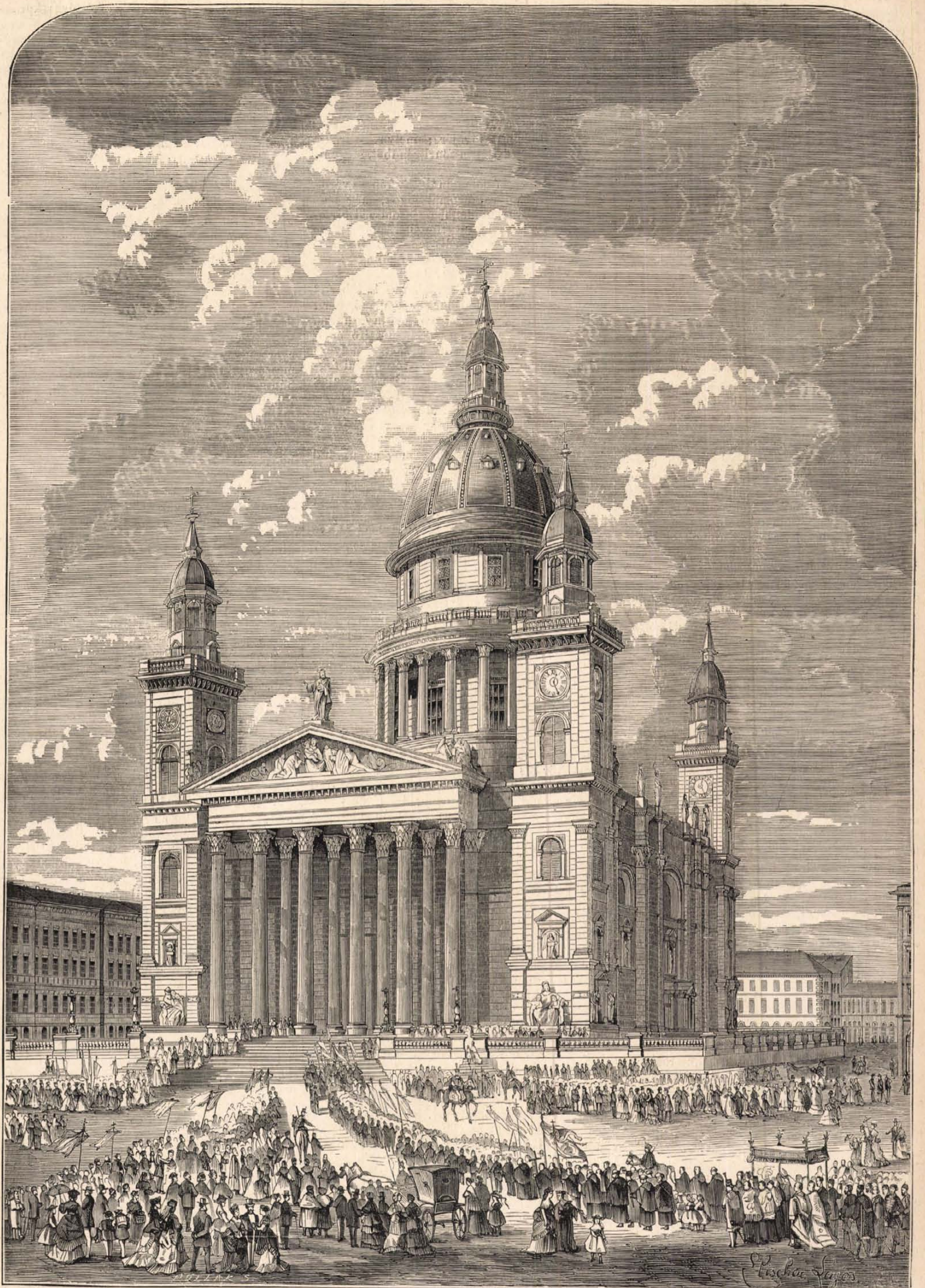
fölkött, melynek magas falai s négy tornya ott emelkedik Pest kellős közepén — ez van hivatva ama hiányt pótolni.

A kik az 1850—55-ki Pestre még emlékeznek — mert a tömérdek változás azóta elmoshatta akárki emlékéből is az akkori képeket — azoknak juthat még eszökbe a lipótvárosi kisded templom, a most épülőben levő nagynak a helyén, a mint ennek haladásával rendre s részenként eltűnedezett, darabonként

matus templomot építette, s a kinek kijavított terve szerint épült az esztergomi nagyszerű bazilika is, mely a Dunán gőzhajón utazót meglepi s leköti óriási kupolájával; a ki a merész és egységes boltozatok s nagyszerű kupolák kedvelője volt, bár merészségében túl is hajtott néha, a miről az esztergomi székesegyház boltozatának repedései s a lipótvárosi kupolájának beomlása elég bizonyosságot tesz.

1852-ben tették le ünnepélyesen az alap

De ha lassan is, ha olykor huzamosb időre meg-megakadva is, az építés csak folyt s 1867-ben már a külső falak nagyobb része fel volt emelve, a korona-utca felőli két torony megvolt (azok egyikében a harangok, — jelenleg öt harang, melyek egyikét, a legnagyobbikat egy buzgó polgár s pesti házi ur, Stoffer adományozta, másikára egy másik polgár, Hampel, eszközölt gyűjtéseket); sőt 1865—7. években a kupola is fölemelkedett s nagyszerűségé-

A PEST-LIPOTVÁROSI BAZILIKA.

(Ybl Miklos terve szerint.)

vel uralgani látszott a város egész területe fölött.

Hild 1867. márczius 6-án meghalt. S utána az építés vezetését ugyanazon év június havában Ybl vette át. Előtte azonban a kupola nagyszerűsége eleitől fogva gyanusnak tetszett. Az anyagok, melyekből, s a mód, a melylyel az oszlopok épültek, a roppant tehernek — melyet magukon viselni hivatva voltak — nem feleltek meg; s ő a további folytatásért a felelősséget nem akarta magára vállalni. Bizottság bizottság után vizsgálta s adott véleményt felőle s egyik biztatóbbat, másik kételkedőbbet, de a felelősséget elvállalni egyik sem merete.

Ezalatt megalakult a felelős kormány is s az is befolyást vett magának az építkezésre. Épen egy miniszteri bizottság volt ismét a műszaki vizsgálatot megteendő, midőn 1868. január 22-én, délután negyedfél órakor, az óriási kupola — irtózatossá robajjal beomlott.

Emberélet nem esett áldozatul e nagy romlásnak. Még aznap is reggel 9 óráig három képfaragó dolgozott az oszlopokon, — de akkor már oly bizonyosan előre látható volt a közeli veszedelem, hogy a munkások eltávolították s a halálra jegyzett kupola teljesen magára hagyatott.

Bekövetkezvén a romlás, elveszvé a kupolára fordított tömörkedés munka és költség, legalább a nyers anyag lehető hasznosításáról — s a romhalmaz által elborított tér kitisztításáról kelle gondoskodni.

Hetekig néptömegek mentek a romlás csudájára; a kitisztítás munkája azonban ernyedetlenül folyt. Egy évig tartott ez; az anyagokat (akkor levén az építési anyagnak legjobb ára) meglehetősen hasznosították; követ, téglát, fát, mind jó áron el lehetett adni.

1869-ben befejeztetvén a romok eltávolítása, az építkezés gyorsabb és czélszerűbb folytathatásáról kelle gondoskodni. Az egész templom körül boltokat — bazárt — építettek, melyek a kereskedés ama legélénkebb forgalma pontján gazdag jövedelmet ígértek, természetesen a templomépítési alap javára. E boltok évi bére 28 ezer forintba volt előirányozva; s bár mindnyája nincs kiadva, tényleg csakugyan 24 ezer forint jövedelmük eznek évenként. Ehhez a város ad évenként 10 ezer forintot; s az adományokból is jó be valami; úgyhogy e három tétel évenként 40 ezer forintot biztosít az építésnek; a mihez a kormány — az államköltségvetésből, illetőleg a kath. egyházi alapból, — szintén 40 ezer forintot ad; úgy hogy most minden évben 80 ezer forint fordítatik az építésre.

Ily eszközökkel már mégis inkább haladhat, az így is még évtizedekre számított nagyszerű építkezés.

1869-ben elkészült a váci-ut felőli egyik torony; s az idén befejeztetett a másik is, úgy hogy most már mind a négy torony megvan. Jelenleg a templom alatti boltüregek (katakombák) betonozásán dolgoznak, a mi alapját fogja képezni ama négy óriási oszlopnak, melyek az ujonnan épülő kupolát lesznek hivatva tartani. Ez oszlopoknak a földszin alatti része téglából, a templom üregében levő része pedig faragott kövekből lesz építve, úgy hogy a tehernek tökéletesen megfeleljenek, s így az 1868-kihoz hasonló veszedelem az építést többé nem fogja érhetni.

A kormány megbízásából Ybl a még hátra levő építkezésekre nézve tervet készített; s e terv az, melynek meglepő külalakjáról mai rajzunk kíván némi fogalmat adni olvasóinknak. Sietünk azonban megmondani, hogy e terv, melynek kivitele harmadfél milliót igényelne, jelen alakjában nem fogadtatott el. Az ország pénzügyi helyzete ily költséges építkezést, még isten dicsőségére sem enged meg. Sokkal szerényebb, de alapjában s alakjára nézve is ugyanennek megfelelő terv készítése rendeltetett el, melynek kivitele csak 1 millió körül legyen; de melyről azért a jelen rajz megközelítő fogalmat adhat.

Nem lesz érdektelen ismerni e nagyszerű egyház főbb méreteit. A templom belső hossza, a csarnok nélkül és a szentélyig 33 öl, szélessége 27 öl. Külső hossza a váci-uttól a koronatoronyig 45 öl, szélessége 29 öl. Belső magassága a talajtól a kupola boltozatáig 26 öl; külső magassága az utca színétől a kupola keresztfélig 41 öl.

Ez óriási épület, Budapest legnagyobb épülete lesz. De talán csak fiaink fogják

megérni, hogy teljes díszében, elkészülve ragyogjon.

Mi addig érzjük be azzal, hogy képében gyönyörködhetünk.

Egy világváros ötödfél század előtt.

Ki ne ismerné Bécsset, a sok palotával ékeskedő pompás várost, nagyszerű Ringjeivel, Burgjával, templomaival és színházaival? ez eszményképet a magyar szemeiben, kedvencz fővárosa Budapest jövőjére; melynek varázsa annyi magyart, kivált a főúri rendből, idegenített el honától?

De Bécs sem volt mindig ily fényes város. Az időben, melyről szólni fogok, még igen el volt maradva; mindenben a szomszéd birtokos urak- és papoktól függött. Kiterjedése csekély s az akkori Werdet (most Lipótváros) kivéve, a Dunától szántóföldek, szőlők és sáfrányos kertek által volt elválasztva.

Arról fogok itt szólni, mit tett I. Albert, * első királyunk a Habsburg-házból, Bécsért, milyen állapotban volt a város alatta és utána.

E tárgyról olvastam egy német író értekezését s attól vettem át az adatokat, melyekről hittem, hogy olvasóinkat is érdekelné fogják. Albert kiválóan szerette Bécsset s csak kevéssel halála előtt építtetett a bécsi Dunágon állandó cölöp-hidat. Meghagyta azonban a régi hajóhidat is, nehogy a lakosság egy részét maga ellen ingerelje.

Magyarországon szabta meg az új hid vámját. Idegen terhes kocsi 2, az odaváló 5 fillért fizetett, egy „szüz-menyasszony“ 12, egy „özvegy-menyasszony“ 24 fillért. Szegények csak egy-egy koszorút s fél fillért voltak kötelesek a hid óreinek adni. A Werd lakói, hogy ügyeik elvégzésében ne akadályoztassanak, évnegyedenként 4 fillért fizettek minden háztól.

Albertnek sok baja volt, kivált a bécsiek miatt, a papokkal. A klosterneuburgi szerzet tagjai Klosterneuburg és Korneuburgtól lefelé, uralkodtak a Dunán egész Bécsig s a kereskedést monopolizálták. Ezeké volt Bécs körül minden sziget, nemkülönben az ugynevezett Jägerzeile és Práter, melyeket I. Miksa vett meg tőlök vadaskertül. Különösen sok viszály volt köztük és a hajósok közt.

A Sz. Istvánról nevezett szerzet sem sokban különbözött, mi a nyereségvágyat illeti, a klosterneuburgiról. Nagy szőlőkkel bírt a város körül s többnyire a bor eladása felett viszálykodott a várossal. Elrendelte tehát Albert, hogy csak a városi tanács engedelmével vehet a szerzet szőlőt s a bort csak magában szabad kímérni s nem szabad hozzá ételt is adni. Azonkívül köteleztetett a szerzet, birtokaitól, a rendes adók megfizetésére.

A Jasomirgott Henrik (Ausztia első hercege) alatt bevándorlott skót szerzetesek is sok kellemetlenséget okoztak. Három irányban volt ellenök panasz: először is nem vettek be szerzetes-társakul németeket, hanem kizárólag skótokat és ireket; másodsor vagyontuk oly rosszul kezelték, hogy még a templom harangjait is zálogba adták; harmadsor több törvényteleniséget követtek el, például városi területen bérházakat és fürdőket építettek. Ezeket Albert lerontatta s miután szerzeteket hazája számára hasznos iskolává akarta átalakítani, a nemzeti-egység kérdésben felszólítást intézett a szerzet előjáróhoz, mire Tamás apát és Lőrincz perjel (prior) azt felelék, hogy ők más nemzetbeliekkel nem akarnak együtt működni, tehát biztos kíséretet és utaválót kérnek, hogy hazamehesenek. Albert el hagyta őket menni, ámbar több mint harmadfélszázadig voltak a szerzet birtokában. Repnitz Miklós volt az első német apát e szerzetben, mely régi nevét — a skótokhoz (Zu den Schotten) — továbbra is mertartotta.

Albert a lovagiasság ébresztésére, ipa Zsigmond magyar király példáját követve, a saslovagrendet alapította, ezen jelmonddal: „Jót tégy és senkitől se félj!“ („Thue recht und scheue niemand“).

Alig volt 15 éves, midőn teljes szigorral lépett föl a rabló lovagok ellen; váraikat lerontatta s magukat fölakasztatta. Von Greb tárnokot s Von Trachten urat, mivel — kedvencei lévén — barátságába bizva, okmányhamisításo-

* Albert királyunk mint német császár II-ik és mint osztrák hg. V-ik volt.

kat követtek el s azáltal örökségeket szereztek meg, irgalom nélkül tüzhálálra ítélte.

Miután maga korán érett volt, férfi alattvalóit tizenegyet, a nőket tizenkét éves korukban nagykorúakká tette. Házasságügyi törvényeiben öt akadály van említve. Jellemző Albertre ennek záradéka, mely így hangzik: a pápa adhat isteni hatalmával fogva fölmentést, de azt csak nagy uraknak teszi meg, az országok békéje vagy az összes kereszténység érdekében; szegény embereknek azonban nem adja meg. Özvegyeknek előbbi házastársuk halálát hitelesen be kellett bizonyítani, különben nem engedtetett meg a házasság. Ha egy özvegy-asszony gyermekei kárára és illetlenül (unziemblich, mint a törvény mondja) ment férjhez, vagyona egészen az első házasságbeli gyermekekre szállott.

Albert figyelme a legcsekélyebb dolgokra is kiterjedt. Eltiltotta az ugynevezett „Dankrat“ használatát, mely gyilkosokkal a halálszok majdnem kiirtották a halakat az ausztriai vizekben.

Minden mesterség üzőinek külön szabályokat adott, melyekhez azoknak magokat tartaniok kellett. Különösen keményen megparancsolta a nyereségvágyukról ismert scheibsi és sz.-lénárti mészárosoknak, hogy ovakodjanak — súlyos büntetésterhe alatt — a közönség csalásától. Fölállított a városházánál egy új akós hordót mértékül, ehhez kellett magát mindenkinek alkalmazni.

Azon volt, hogy egyik mesterember üzlete ne gyarapodjék a másik kárára, a miért is minden mesterembernek ünnepélyesen föl kellett fogadnia, hogy versenytársától nem fogja elvonni a vevőket sem nyíltan, sem titkon. Törvényt hozott, hogy a távollevő adós felesége és gyermekei kérdőre ne vonassanak; általában nem engedte, hogy asszonyok adósság miatt elfogassanak.

Az országot lakóinak, ezen indoklással: „hol legnagyobb a forgalom, ott legtöbb szabadság szükséges“, megengedte többek közt, hogy az üldözöttet át szabad a Dunán szállítani s nekik „egy fillért“ adni, de az üldözöttől sem szabad az átvitelt megtagadni.

Sajnos, hogy Albertnek, ama kor II. Józsefének, intézkedései, mint ezé, feledésbe mentek, mihelyt szemét behunyta, s második utóda III. Frigyes német császár alatt olyannyira eltűnt Albert üdvös intézkedéseinek nyoma, hogy Piccolomini Aeneas Sylvius (a későbbi II. Pius pápa) már így írhat Bécsről:

„A hasonlíthatlanul szép város, a kelet királynője (Bécs) lakói vad és vérszomjas nép. Éjjel-nappal veszekedések vannak, melyeket csatáknak gondolna az ember, a mesteremberek és tanulók, udvari emberek és művészek, polgárok és munkások közt. Nagy ünnep ritkán foly le fejbetörés nélkül. A nyilvános hölgyek száma fölötte nagy s még a polgárok feleségei sem szeretik, ha egyedül férjükkel kell megelégedniök, lovagok gyakran ellátogatnak ezekhez; a férjek bort adnak nekik s eltávoznak a házból. Az örökség csel általi szerzése gyakori s a jog megvehető. Az igazság keze csak azokat éri el, kiknek sem pénzük, sem barátjuk nincs; a hatalmasok büntetlenül maradnak. A tanulók többet gondolnak a mulatságra, mint a tanulásra, s a polgárokon méltatlankodnak, főleg rosz nyelvök s a nők könnyelműsége által. A tanárok kevés szigorral járnak el s a tanulók egész nap ide s tova futkosnak. Vannak szolgálatra kész férfiak, kik a nőknek láb alatt levő férjüket elteszik az utból, stb.“

Ha tuzott is Aeneas Sylvius, alaptalanul bizonyosan nem vádolta a bécsieket, először: mert nem volt oka reájuk haragudni, másrészt hitelesen föl van jegyezve egy nagy csata 1451-ről, mely a polgárok és tanulók közt vívott, melyben 7 tanuló elfogatván kicsibe mult, hogy le nem fejeztetett, s az egyetem már készen volt a kivándorlásra, midőn a császár közbejöttére kibékült a várossal.

Látjuk, mennyire hanyatlott a bécsiek által nem ok nélkül majdnem istenített Albert halála után az ő kedvencz városa, mely uralkodása alatt a történetírók bizonyosága szerint erkölcsiséges műveltség tekintetében tündökölt. És sok időbe került, míg Bécs a műveltségnek csak félig-meddig ismét azon fokára jutott, melyen Albert alatt állott.